

Minimization of Risks of Economic Actualization of Human Potential]. *Review of transport economics and management*, no. 1 (2019): 180-192.
DOI: [https://doi.org/10.15802/rtem.v0i1\(17\).178967](https://doi.org/10.15802/rtem.v0i1(17).178967)
Yakovenko, R. V. "Liudskiy kapital ta liudskiy potentsial" [Human Capital and Human Potential]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho univer-*

sytetu. Seriya «Ekonomichni nauky». 2013. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2013_24_31
Zyrianov, V. "Liudskiy kapital, kulturniy kapital, studentstvo, rehion, poselennia" [Human Capital, Cultural Capital, Student Population, Region, Settlement]. *Personal*. 2007. <http://www.personal.in.ua/article.php?id=561>

УДК 330.59:331.101.3(477)

JEL: I25; J24; O15; P36

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-26-33>

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ОСНОВИ ЯКІСНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

©2025 БАЛАНЮК Ю. В., МОРКЛЯНИК Б. В., ЗАЛУЦЬКА Х. Я., МАРТИН Ю. Р.

УДК 330.59:331.101.3(477)

JEL: I25; J24; O15; P36

**Баланюк Ю. В., Моркляник Б. В., Залуцька Х. Я., Мартин Ю. Р. Інституційні та соціальні основи
якісного розвитку людського потенціалу в Україні**

Зміни, пов'язані з глобалізацією, цифровізацією, індустріалізацією 4.0, а також із переходом до економіки 5.0, підкреслюють потребу в постійній зміні параметрів людського потенціалу. Зокрема, зміни типів розвитку суспільства та економіки вимагають адаптації професійних стандартів, навчальних програм і підходів до підготовки кадрів. Відповідно, для забезпечення якості людського потенціалу в умовах сучасних соціально-економічних змін необхідний новий підхід до надання освітніх послуг. З метою визначення особливостей даного підходу досліджено рушійні сили, які зумовили зміни етапів розвитку суспільства. За результатами дослідження особливостей цих змін виділено основні характеристики людського потенціалу, притаманні кожному індивіду в межах різних типів розвитку суспільства, оскільки вони є універсальними якостями, які можуть бути адаптовані та розвинуті залежно від конкретних соціально-економічних умов. Описано ключові засади формування людського потенціалу в різні періоди розвитку суспільства, у результаті чого виокремлено та охарактеризовано нову категорію людини як суб'єкта економічної діяльності, адаптовану під сучасні умови розвитку – креативно-емоційний людський потенціал. Отримані результати сприяли окресленню ключових елементів, необхідних для підвищення якості людського потенціалу на сучасному етапі його розвитку: нові кваліфікації та навички; креативні здібності; адаптаційна здатність; емоційна сприйнятливість. Доведено, що визначені рушійні сили (швидкий технологічний прогрес, глобалізація, євроінтеграція) зумовлюють зміни попиту на нові професії та навички, що вимагає від системи освіти гнучкості та здатності до швидкої реакції. Відповідно, розвинуто інституційні основи забезпечення якості вітчизняного людського потенціалу. Підкреслено, що використання розвинутих інституційних основ і заходів підвищення якості вітчизняного людського потенціалу сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності та ефективній адаптації у світовий простір, забезпечуючи підтримку принципів рівності, інклюзивності та сталого розвитку.

Ключові слова: людський потенціал, євроінтеграційні процеси, тип суспільства, освіта, креативно-емоційний потенціал.

Рис.: 3. **Бібл.:** 15.

Баланюк Юрій Вікторович – доктор технічних наук, голова Національного агентства кваліфікацій (вул. Солом'янська, 1, Київ, 03035, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3036-5804>

Моркляник Богдан Васильович – доктор технічних наук, професор, заступник голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (вул. Бориса Грінченка, 1, Київ, 01001, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6564-6804>

Залуцька Христина Ярославівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: khrystyna.y.zalutska@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4342-4925>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221385014>

Мартин Юлія Романівна – керівник секретаріату Національного агентства кваліфікацій (вул. Солом'янська, 1, Київ, 03035, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5532-5258>

UDC 330.59:331.101.3(477)

JEL: I25; J24; O15; P36

Balanyuk Yu. V., Morklyanyk B. V., Zalutska K. Yu., Martyn Yu. R. The Institutional and Social Foundations for the Quality Development of Human Potential in Ukraine

Changes associated with globalization, digitalization, industrialization 4.0, and the transition to economy 5.0 underline the need for continuous adjustment of human potential parameters. In particular, the changes in types of societal and economic development require adaptation of professional standards, educational programs, and approaches to training of personnel. Accordingly, to ensure the quality of human potential under modern socioeconomic changes, a new approach to providing educational services is necessary. To identify the specifics of this approach, the driving forces that brought about changes in the stages of societal development were analyzed. Based on the research findings regarding the peculiarities of these changes, the main characteristics of human

potential inherent to each individual across different types of societal development were allocated, as they represent universal traits that can be adapted and developed based on specific socioeconomic conditions. The key principles of human potential formation during different periods of societal development are outlined, resulting in the identification and characterization of a new category of human as a subject of economic activity, adapted to modern development conditions – the creative-emotional human potential. The results obtained have contributed to outlining the key elements necessary for improving the quality of human potential at its current stage of development: new qualifications and skills; creative abilities; adaptive capacity; emotional receptiveness. It is proved that the identified driving forces (rapid technological progress, globalization, European integration) influence changes in demand for new professions and skills, which requires flexibility and quick responsiveness from the education system. Accordingly, the institutional foundations for ensuring the quality of domestic human potential have been developed. It is emphasized that the use of developed institutional foundations and measures to enhance the quality of domestic human potential will contribute to increasing its competitiveness and effective adaptation in the global space, ensuring support for the principles of equality, inclusivity, and sustainable development.

Keywords: human potential, European integration processes, type of society, education, creative-emotional potential.

Fig.: 3. Bibl.: 15.

Balanyuk Yuriy V. – Doctor of Sciences (Engineering), Head of the National Qualifications Agency (1 Solomianska Str., Kyiv, 03035, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3036-5804>

Morklyanyk Bohdan V. – Doctor of Sciences (Engineering), Professor, Vice-director of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education (1 Borysa Hrinchenko Str., Kyiv, 01001, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6564-6804>

Zalutskya Khrystyna Ya. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Economics and Business Investment, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: khrystyna.y.zalutskya@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4342-4925>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221385014>

Martyn Yuliya R. – Chief of the Secretariat, National Qualifications Agency (1 Solomianska Str., Kyiv, 03035, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5532-5258>

Р ушієм кожної системи, явища, процесу є розвиток, що спричинює непередбачувані зміни в суспільстві. Ефективне функціонування в такому суспільстві вимагає безперервної адаптації. Адаптація під будь-які зміни, особливо в сучасних умовах розвитку, вимагає виважених кроків у всіх сферах життєдіяльності. Виваженість, у даному випадку, проявляється в необхідності вибору таких заходів адаптації в одній сфері життєдіяльності, щоб їх максимально можна було б поєднати із адаптаційними заходами в інших сферах життєдіяльності – для створення комплексних бізнес-моделей проривного розвитку з метою забезпечення конкурентоспроможного розвитку вітчизняного суспільства. Така необхідність зумовлена появою і поширенням засад нового типу економічної системи (економіка 5.0), активізацією євроінтеграційних процесів, широкомасштабним вторгненням тощо. Оскільки основою розвитку будь-якого суспільства та рушійною силою еволюції економічних систем є людський потенціал, то його нарощення, підвищення якості, формування ефективних варіантів взаємодії з іншими елементами буде запорукою та опорною силою стратегічного розвитку суспільства. Відповідно, освіта, самовдосконалення, адаптаційна здатність працівників сприятимуть ефективному впровадженню засад нової економіки у вітчизняний простір, пришвидшенню євроінтеграційних процесів, результативному веденню бойових дій для забезпечення переваг на полі бою та ефективного післявоєнного відновлення краї-

ни. Отже, детального вивчення вимагає питання покращення якості людського потенціалу, забезпечення його конкурентоспроможності та підтримання певного рівня ефективності.

У науковій літературі описано сутність [4; 10], зміст [3; 9], особливості формування [12; 14], оцінювання [8] та забезпечення належного рівня людського потенціалу [6; 7; 11; 15]. Однак окреслення ефективних заходів покращення якості та можливостей розвитку людського потенціалу вимагає врахування особливостей поточних змін і можливих тенденцій стратегічного розвитку суспільства. Саме чіткість окреслення переломних моментів основних етапів розвитку суспільства та ключових елементів окремих систем, які зумовили, забезпечують та підтримуватимуть відповідні зміни, сприятиме виявленню конкретних якостей індивідуума, необхідних для побудови стійких засад моделей проривного розвитку. Тобто чітке окреслення ключових аспектів розвитку суспільства дозволить визначити ефективні заходи, необхідні для створення потрібного рівня людського потенціалу, який забезпечуватиме результативне нарощення конкурентоспроможного стратегічного потенціалу розвитку вітчизняного суспільства.

Метою статті є визначення основних засад забезпечення якості людського потенціалу, необхідного для результативного нарощення конкурентоспроможного стратегічного потенціалу розвитку вітчизняного суспільства в умовах євроінтеграції.

Зміна умов життєдіяльності суспільства сприяє необхідності адаптації до них. У процесі адаптації виникають нові способи, підходи, інструменти, що змінюють структуру певної економічної системи, трансформуючи її в нову систему з додатковими властивостями та можливостями, зокрема і для розвитку людського потенціалу. Відповідно, для окреслення ключових чинників підвищення якості людського потенціалу доречно визначити рушійні сили його зміни в різні періоди розвитку суспільства, основні заходи адаптації до них у цей період та ефективність цих заходів як у поточному, так і в стратегічному періодах.

У процесі еволюції розвитку суспільства виділяють три основні його типи (доіндустріальне, індустріальне та постіндустріальне суспільство), генератором змін яких виступав людський потенціал у різних його проявах. Основними рушійними силами доіндустріального суспільства були традиції та звичаї. Воно характеризувалося обмеженим доступом до знань. Відповідно, ключовим аспектом розвитку людського потенціалу в цей період була здатність людини до праці, отримання якої не вимагало спеціального навчання, оскільки формувалося через передачу досвіду між поколіннями. Такі заходи підвищення якості сучасного людського потенціалу, як «передача досвіду», повинні існувати, проте вони не належать до ключових. Їх другорядність зумовлена такою властивістю сучасного суспільства, як «можливість вибору». Тобто, людина може самостійно обирати професію та напрямок особистісного розвитку. Саме «можливість вибору» сприяла виникненню наступного типу розвитку суспільства – індустріального.

Рушійними силами індустріального суспільства були: технічний прогрес; міграція населення; розвиток ринкової економіки та підприємництва. Відповідно, ключовими аспектами ефективного розвитку суспільства даного типу були люди з певним рівнем кваліфікації та професійної підготовки. Це, своєю чергою, для покращення якості людського потенціалу вимагало забезпечення людей певною професійною підготовкою, що реалізовувалося через можливість отримання відповідної інженерно-технічної освіти.

Рушійними силами постіндустріального суспільства є: інформаційні технології; сервісна економіка; економіка знань; глобалізація; екологічність. Адаптація під функціонування в таких умовах вимагає: підвищення частки населення з вищою освітою; розвитку навчання на практиці; володіння цифровими навичками тощо. Забезпечення даних умов можливе за рахунок: підвищення якості освіти; забезпечення можливостей самоосвіти; створення належних умов онлайн-освіти; навчання необхідному для вивчення точних наук і цифрових технологій.

Ключові характеристики людського потенціалу відповідно до особливостей його формування в різні періоди розвитку суспільства представлено на *рис. 1*.

З даних *рис. 1* бачимо, що ключовими заходами підвищення якості людського потенціалу в попередні періоди є: передача досвіду; професійно-технічна освіта; вища освіта; самоосвіта. Проте сучасні умови розвитку (зумовлені широким поширенням заходів економіки 4.0, появою економіки 5.0, широкомасштабним вторгненням, активізацією євроінтеграційних процесів тощо), які характеризуються зростаючою роллю творчих професій, креативної індустрії, штучного інтелекту, нового покоління роботів, SMART-систем різних рівнів [5], появою нових професій та необхідністю працевлаштування ветеранів, людей з інвалідністю, вимагають індивідуальних здібностей, конвертувань знань, умінь і навичок, здобутих під час служби в ЗСУ, у цивільні професії, навчання необхідного для розвитку креативності, інноваційності людського потенціалу, забезпечення розвитку творчих здібностей людини, сучасних компетенцій, забезпечення безперервного навчання населення, нагромадження знань тощо. Відповідно, необхідною умовою підвищення ефективності сучасного людського потенціалу є можливість оперативного освоєння потрібних кваліфікацій, забезпечення належного рівня професійної підготовки та кваліфікації, де важливим є не лише технічні знання, здатність до швидкої адаптації та застосування нових технологій, а й розвиток соціальних компетенцій (командна робота, компроміси, допомога, комунікації, розуміння, терпіння тощо). Тобто, виникає потреба в якісно новому людському потенціалі, який володіє значним інтелектом, сучасними знаннями, цифровими навичками, здатністю до безперервного навчання, високою мобільністю, адаптаційною здатністю та сприйнятливістю (підтримка, розуміння, взаємоповага, терпіння тощо).

Такий вид потенціалу, враховуючи його особливості, можна назвати креативно-емоційним людським потенціалом. Відповідно, під креативно-емоційним людським потенціалом пропонуємо розуміти сукупність здатностей людини до творчого самовираження та емоційного реагування, які формують її здатність адаптуватися до різних ситуацій, знаходити нестандартні рішення та ефективно взаємодіяти з іншими людьми для досягнення особистісних і професійних цілей.

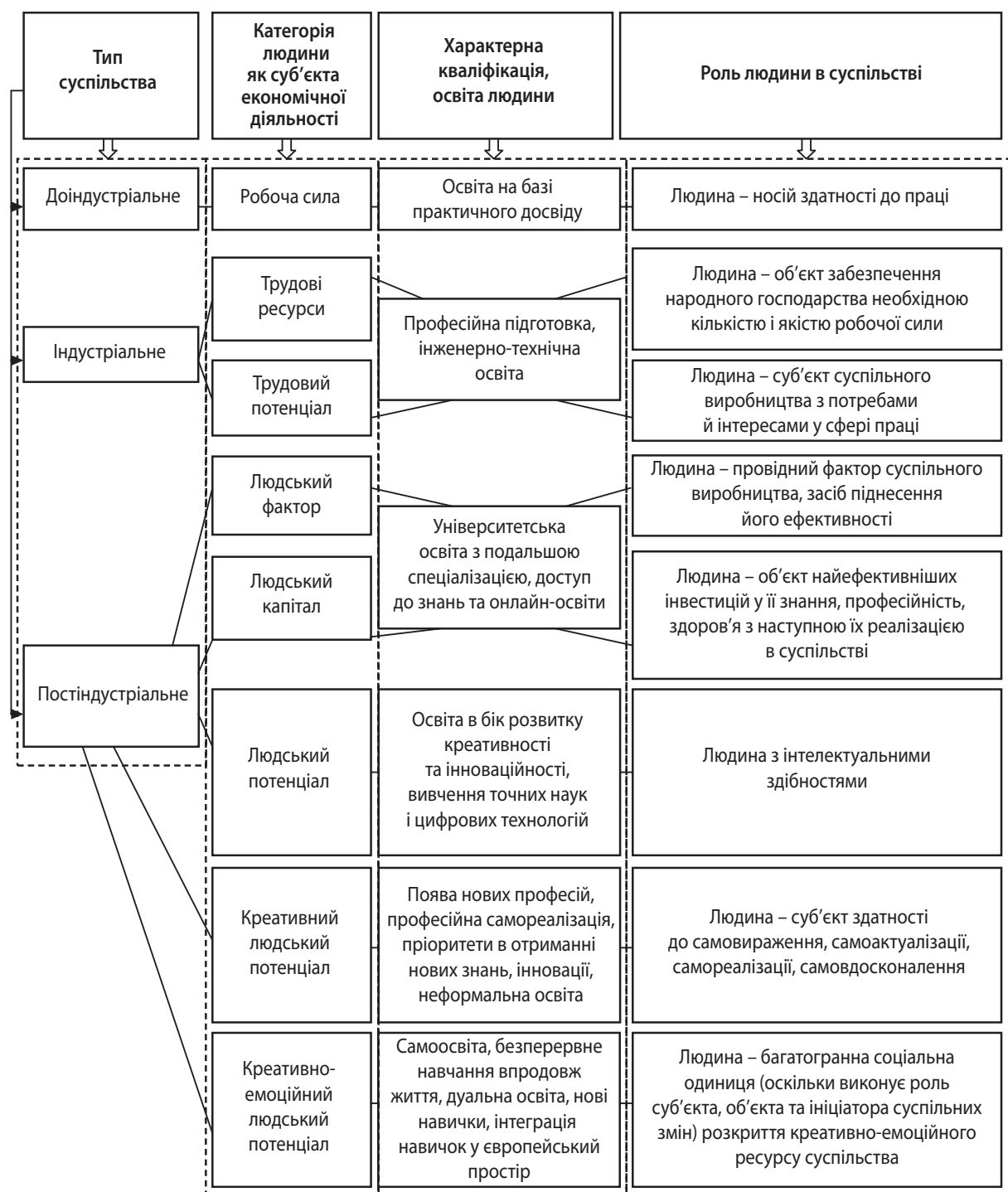

Рис. 1. Основні характеристики людського потенціалу та особливості його формування в різні періоди розвитку суспільства

Джерело: авторська розробка.

Враховуючи вищесказане, можемо виділити ключові елементи, необхідні для покращення якості сучасного людського потенціалу (креативно-емоційного), які подано на рис. 2.

Як видно із рис. 2, основою ефективного впровадження засад нової економіки 5.0, післявоєнного відновлення та пришвидшення євроінтеграційних процесів буде креативно-емоційний людський

потенціал. Оскільки ключовими елементами, які сприяють забезпеченню належного рівня та підвищення якості креативно-емоційного людського потенціалу є нові кваліфікації, навички, креативні здібності та адаптаційна здатність і сприйнятливість, то особливо актуальним є створення та забезпечення належних умов для їх отримання. Функціонально-структурну схему базисних елементів забезпе-

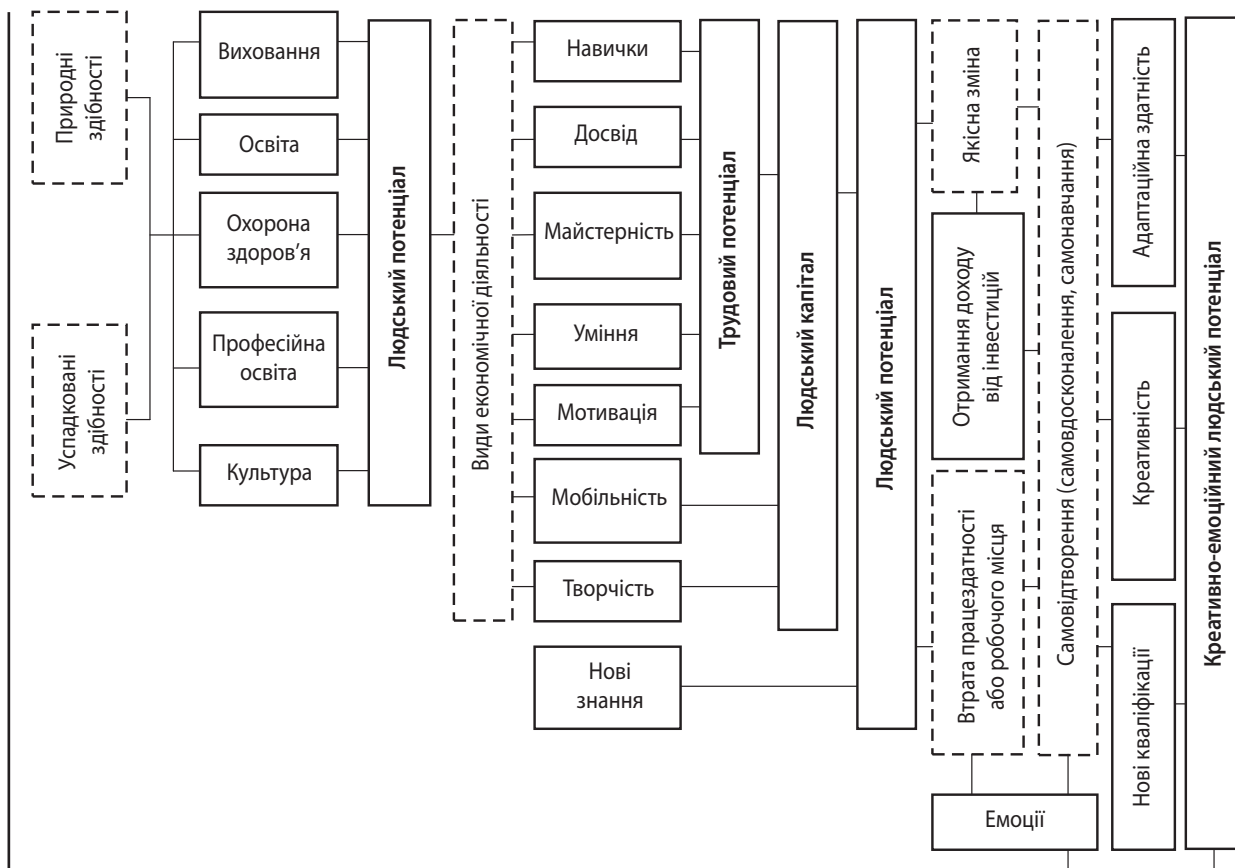

Рис. 2. Ключові аспекти, необхідні для покращення якості людського потенціалу

Джерело: розвинуто авторами на основі [12; 13].

чення якості вітчизняного людського потенціалу наведено на рис. 3.

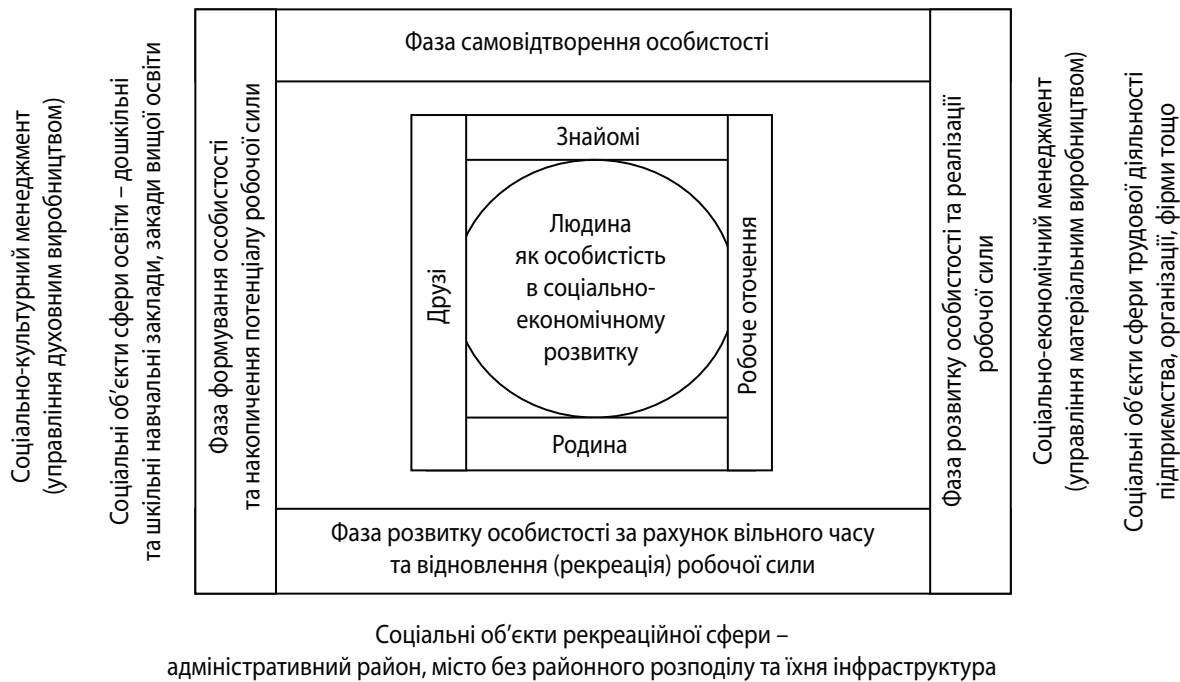
Враховуючи особливі передумови (втрата працездатності або робочого місця, якісна зміна, спричинена засадами економіки 5.0, тощо) розвитку сучасного суспільства, підвищення якості людського потенціалу варто реалізовувати шляхом його самовдтворення через заходи самовдосконалення, самонавчання протягом всього життя людини тощо. Дані заходи можуть реалізовуватися за рахунок окремих освітніх інструментів [1]. А забезпечувати певне отримання відповідних знань, навичок, кваліфікацій, що сприятимуть самовдтворенню людського потенціалу в напрямку збільшення його креативності та адаптаційної здатності та сприйнятливості, найкраще зможуть відповідні заклади освіти, кваліфікаційні центри, засоби неформальної та дуальної освіти.

ВИСНОВКИ

Забезпечення якості сучасного вітчизняного людського потенціалу є стратегічною необхідністю для сталого розвитку вітчизняного суспільства та ефективної його інтеграції в європейський простір. У статті доведено, що людина як суб'єкт, ініціатор і водночас об'єкт соціальних трансформацій,

відіграє ключову роль у формуванні креативного, інтелектуального, цифроцентричного та емоційно зрілого суспільства, оскільки така людина є фундаментальною основою креативно-емоційного людського потенціалу, необхідного для ефективного розвитку сучасного суспільства. Відповідно, підвищення якості цього потенціалу можливе лише за умови системного підходу, який базується на необхідності: формування стабільної емоційної бази; оновлення освітньої моделі; розвитку креативного мислення, моральних орієнтирів та соціальної відповідальності; підтримки емоційно-креативної культури та освіти; адаптації до європейських стандартів. Своєю чергою, основними складовими елементами процесу ефективного формування та реалізації цього підходу є: якісна система освіти всіх рівнів і форм; сприятливе соціокультурне середовище; підтримка інноваційного розвитку, світових тенденцій і передових практик, орієнтованих на розкриття людського потенціалу; результативна державна політика. Саме інтеграція цих складових забезпечить формування інтелектуального, кваліфікованого, свідомого, творчого та емоційно зрілого елемента (індивіда, громадянина) вітчизняного людського потенціалу, спроможного ефективно реалізувати себе в сучасних умовах роз-

Соціальні об'єкти сфери самовдосконалення (самовираження) –
кваліфікаційні центри, структури неформальної, дуальної освіти

Соціально-політичний менеджмент
(адміністративно-державне управління)

Рис. 3. Функціонально-структурна схема базисних елементів забезпечення якості вітчизняного людського потенціалу

Джерело: розвинуто авторами на основі [2].

витку світового суспільства та сприяти розвитку цього суспільства.

Подальшого дослідження потребує питання розроблення механізму покращення якості вітчизняного людського потенціалу. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Баланюк Ю. В., Залуцька Х. Я., Федюк В. В. Необхідність та особливості стратегії самовдосконалення як забезпечувальної умови ефективності євроінтеграційних процесів. *Наукові інновації та передові технології*. 2025. № 3. С. 291–300. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-291-300](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-291-300)
2. Дмитренко Г. А. Стратегічний менеджмент: цільове управління персоналом підприємства. Київ : МАУП, 2005. 658 с.
3. Ємельянова Ю. Поняття людського потенціалу у контексті трансформаційних процесів в Україні. *Соціологічні студії*. 2018. № 1. С. 12–18. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-12-18>
4. Замараєв А. В. Сутність поняття «людський потенціал» в контексті суспільного розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. №9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_9_19
5. Залуцька Х. Я., Вінярський Б. І. Особливості SMART-систем: необхідність і доцільність їх використання при моделюванні бізнес-процесів підприємства. *Проблеми економіки*. 2024. № 1. С. 52–57. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-1-52-57>
6. Іванова В. В. Управління бізнес-процесами: людський потенціал і цифрові навички. *Механізм регулювання економіки*. 2021. № 1. С. 41–54. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.04>
7. Коляда О. Людський потенціал – основа процесу модернізації країни. *Українська правда*, 28 січня 2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/01/28/7386807/>
8. Кривцова М. С. Оцінка людського потенціалу регіону: теоретичний аспект. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. № 2. С. 162–173. URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2018/66/pdf/162-173.pdf>

9. Рябоволик Т. Ф., Андрощук І. О. Людський потенціал в умовах євроінтеграції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2022. Вип. 42. С. 7–13. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-42-1>
 10. Седикова І. І., Мироненко Б. В. Людський потенціал: артикуляція понять. *Економіка харчової промисловості*. 2022. Т. 14. Вип. 3. С. 32–36. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i3.2359>
 11. Самборська О. Ю., Воскобійник С. Я., Шевченко Д. В. Збереження людського потенціалу в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-19>
 12. Томчук О. В., Шаульська Л. В., Несвіт К. В. Ключові детермінанти та умови збалансованого розвитку людського потенціалу територій в економіці нового типу. *Менеджмент у XXI столітті: проблеми і шляхи вирішення в умовах України* : монографія / за заг. ред. Ситник Л. С. Вінниця : Центр оперативного друку «Документ Принт», 2020. С. 178–201.
 13. Томчук О. В. Теоретико-методологічні підходи до визначення змісту і структури людського потенціалу території. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2. С. 121–136. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).121-136](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).121-136)
 14. Цимбал Л. І. Людський потенціал як основа розвитку економіки знань. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 4. С. 23–29. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/97535/92845>
 15. Prokhorova V. V., Zalutska K. Y., Us Y. V. Formation of motivational mechanism in strategic management of a diversified enterprise. *Науковий вісник Національного гірничого університету*. 2021. № 1. С. 177–185. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-1/177>
- REFERENCES**
- Balaniuk, Yu. V., Zalutska, Kh. Ya., and Fediuk, V. V. "Neobkhidnist ta osoblyvosti stratehii samovdoskonalennia yak zabezpechuvanoi umovy efektyvnosti yevrointehratsiinykh protsesiv" [The Necessity and Features of the Self-Improvement Strategy as a Condition for Ensuring the Efficiency of European Integration Processes]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii*, no. 3 (2025): 291-300. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3\(43\)-291-300](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-3(43)-291-300)
- Dmytrenko, H. A. *Stratehichniy menedzhment: tsilove upravlinnia personalom pidpriemstva* [Strategic Management: Targeted Management of the Company's Personnel]. Kyiv: MAUP, 2005.
- Ivanova, V. V. "Upravlinnia biznes-protseamy: liudskyi potentsial i tsyfrovii navychky" [Business Process Management: Human Potential and Digital Skills]. *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, no. 1 (2021): 41-54. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.04>
- Koliada, O. "Liudskyi potentsial – osnova protsesu modernizatsii krainy" [Human Potential is the Basis of the Country's Modernization Process]. *Ukrainska pravda*, January 28, 2023. <https://www.ppravda.com.ua/columns/2023/01/28/7386807/>
- Kryvtsova, M. S. "Otsinka liudskoho potentsialu rehionu: teoretychnyi aspekt" [Assessment of Region's Human Potential: Theoretical Aspects]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*. 2018. <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2018/66/pdf/162-173.pdf>
- Prokhorova, V. V., Zalutska, K. Y., and Us, Y. V. "Formation of motivational mechanism in strategic management of a diversified enterprise". *Naukovyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, no. 1 (2021): 177-185. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2021-1/177>
- Riabovolyk, T. F., and Androshchuk, I. O. "Liudskyi potentsial v umovakh yevrointehratsii Ukrainy" [Human Potential in the Context of Ukraine's European Integration]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo»*, no. 42 (2022): 7-13. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-42-1>
- Samborska, O. Yu., Voskobiinyk, S. Ya., and Shevchenko, D. V. "Zberezhennia liudskoho potentsialu v umovakh viiny" [Preservation of Human Potential in the Conditions of War]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 50 (2023). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-19>
- Sedykova, I. I., and Myronenko, B. V. "Liudskyi potentsial: artykuliatsiia poniat" [Human Potential: Articulation of Concepts]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, vol. 14, no. 3 (2022): 32-36. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i3.2359>
- Tomchuk, O. V. "Teoretyko-metodolohichni pidkhody do vyznachennia zmistu i struktury liudskoho potentsialu terytorii" [Theoretical and Methodological Approaches to Determining the Content and Structure of the Human Potential of the Territory]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 2 (2019): 121-136. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).121-136](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).121-136)
- Tomchuk, O. V., Shaulska, L. V., and Nesvit, K. V. "Kliuchovi determinanty ta umovy zbalansovanoho rozvytku liudskoho potentsialu terytorii v ekonomitsi novoho typu" [Key Determinants and Conditions for Balanced Development of Human Potential of Territories in a New Type of Economy]. In *Menedzhment u XXI stolitti: problemy i shliakhy vyrishennia v umovakh Ukrainy*, 178-201. Vinnytsia: Tsentr operatyvnoho druku «Dokument Prynt», 2020.
- Tsymbal, L. I. "Liudskyi potentsial yak osnova rozvytku ekonomiky znan" [Human Capital as Foundation Development Knowledge Economy]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*. 2016. <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/97535/92845>
- Yemeljanova, Yu. "Poniattia liudskoho potentsialu u konteksti transformatsiinykh protsesiv v Ukraini" [Concept of Human Potential in the Context of Transformation Processes in Ukraine]. *Sotsiologichni studii*, no. 1 (2018): 12-18. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-12-18>

Zalutska, Kh. Ya., and Viniarskyi, B. I. "Osoblyvosti SMART-system: neobkhdnist i dotsilnist yikh vykorystannia pry modeliuvanni biznes-protsesiv pidpriemstva" [Features of SMART-Systems: The Need and Feasibility of Their Use in Modeling the Business Processes of an Enterprise]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2024): 52-57. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-1-52-57>

Zamaraiev, A. V. "Sutnist poniattia «liudskyi potentsial» v konteksti suspilnoho rozvytku" [Essence of the Concept "Human Potential" in the Context of Social Development]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*. 2015. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_9_19

УДК 330.341.1:316.4(477)

JEL: H84; O17; O21; R58

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-5-33-41>

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: СТРУКТУРА БАЗОВИХ ТЕРМІНІВ І КОНЦЕПТІВ

©2025 АНТОНЮК Д. А., ЖУКОВ В. В.

УДК 330.341.1:316.4(477)

JEL: H84; O17; O21; R58

Антонюк Д. А., Жуков В. В. Понятійно-категоріальний апарат післявоєнного розвитку України: структура базових термінів і концептів

Метою статті є узагальнення понятійно-категоріального апарату післявоєнного розвитку України на основі розмежування та структурування ключових термінів – «відновлення», «відбудова» та «реконструкція». Актуальність дослідження обумовлена необхідністю коректного використання понять у наукових і програмних документах, які регламентують повоєнне відродження України. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні системного, структурно-функціонального та порівняльно-аналітичного підходів. Застосовано метод контент-аналізу нормативних актів, стратегій, наукових публікацій і публічних заяв ключових стейкхолдерів. Додатково використано елементи концептуального моделювання для побудови графо-аналітичної структури взаємозв'язку понять. Враховано як емпіричні оцінки відбудовних потреб, так і дискурсивні особливості вживання термінів. У статті запропоновано теоретичну модель взаємодії понять «відновлення», «відбудова» та «реконструкція» у вигляді багаторівневої структури. Відновлення визначається як стратегічний процес, що охоплює фізичну відбудову зруйнованого та модернізацію збережених елементів. Відбудова інтерпретується як матеріальне відтворення, а реконструкція – як системна трансформація. У роботі запропоновано розмежовувати часові, функціональні та змістовні ознаки зазначених процесів, що дозволяє уникнути термінологічної неясності та підвищити якість стратегування. Практична значущість результатів полягає в можливості застосування запропонованої термінології під час розробки програмних документів повоєнного відновлення, формування нормативно-правової бази, модернізації та інституціональної трансформації.

Ключові слова: повоєнний розвиток України, відновлення, відбудова, реконструкція, трансформація.

Рис.: 1. Бібл.: 16.

Антонюк Дмитро Анатолійович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та адміністрування, Національний університет «Запорізька політехніка» (вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, 69063, Україна), віце-президент Запорізької торгово-промислової палати (бульвар Центральний, 4, Запоріжжя, 69005, Україна)

E-mail: oasdan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2910-0497>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57222133862>

Жуков Віталій Володимирович – аспірант кафедри менеджменту та адміністрування, Національний університет «Запорізька політехніка» (вул. Жуковського, 64, Запоріжжя, 69063, Україна)

E-mail: tdusl2006@gmail.com

UDC 330.341.1:316.4(477)

JEL: H84; O17; O21; R58

Antoniuk D. A., Zhukov V. V. The Conceptual and Categorical Apparatus of the Post-War Development of Ukraine: The Structure of Basic Terms and Concepts

The aim of the article is to summarize the conceptual and categorical apparatus of the post-war development of Ukraine based on the differentiation and structuring of key terms – «recovery», «rebuilding», and «reconstruction». The relevance of the study is determined by the necessity for the correct use of concepts in scientific and program documents that govern the post-war revival of Ukraine. The methodology of the study is based on a combination of systemic, structural-functional, and comparative-analytical approaches. The method of content analysis of normative acts, strategies, scientific publications, and public statements of key stakeholders has been used. Additionally, elements of conceptual modeling have been utilized to construct a graphical-analytical structure of the inter-relationship of concepts. Both empirical assessments of reconstruction needs and discursive features of term usage have been taken into account. The article proposes a theoretical model of interaction between the concepts of «recovery», «rebuilding», and «reconstruction» in the form of a multi-level structure. Recovery is defined as a strategic process that encompasses the physical restoration of what has been destroyed and the modernization of preserved elements. Rebuilding is interpreted as material reproduction, while reconstruction is viewed as systemic transformation. The work suggests differentiating between the temporal, functional, and substantive characteristics of the mentioned processes, which allows for avoiding terminological ambiguity and enhancing the quality of strategic planning. The practical significance of the results lies in the applicability of the proposed terminology during the development of post-war recovery program documents, the formation of the regulatory framework, modernization, and institutional transformation.

Keywords: post-war development of Ukraine, recovery, rebuilding, reconstruction, transformation.

Fig.: 1. Bibl.: 16.